

Hemşirelikte Değişim

12-18 Mayıs 2002 Hemşirelik Haftası etkinliklerinde sunulmuştur.

Yrd. Doç. Dr. Gülten Karadeniz
 Celal Bayar Ü. Manisa Sağlık Y.O.
 İç Hastalıkları Hemşireliği AB Dalı Bşk.

Sayın konuklarımız;

Sözlerime bir mesleği etkinlikleriyle, tüm değerleriyle yaşamak ve yaşatmanın çok güzel bir duygu olduğunu ifade ederek başlamak istiyorum.

Bu anlamda ve bu amaçla, şu anda meslektaşlarımla aynı masayı paylaşmaktan onur duyuyorum. Orta Çağ'dan bu yana, çeşitli faktörlerin etkisiyle inişler ve çıkışlar yaşamış, günümüze kadar bana göre anlamını koruyarak gelmiş bir meslek hemşirelik. Yaklaşık 39. kutlamasındayız. Geçmişten günümüze kadar hemşirelik haftası etkinlikleri içerisinde dünyada ve ülkemizde hemşirelik mesleğine ilişkin pek çok konu tartışıldı. Bu konular içerisinde geçmişte daha çok

mesleki sorunlar yer almaktaydı. Hatta sorunlar ve bizi tartışarak mesleki anlamda çoğu zaman kendimizi de irdeledik. Olumlu ve olumsuz yönlerimizi tartıştık. Beklentilerimizi sunduk. ICN (International Council of Nursing), toplumların gereksinim duydukları konuların her yıl hemşirelik haftası etkinlikleri içerisinde tüm dünyada işlenmesini önermektedir.

Şu anda sunmaya çalışacağım konu, "Hemşirelikte Değişim". Ben bunu biraz da, şöyle algıladım. "Neredeydik, nerelere geldik?". Yıllar öncesinden Florence Nightingale'in notlarından bazı pasajlar okudum. "From where we came" demiş kendileri. (nereden geldik.) Ben de diyorum ki; "nereye gel-

dik?".

Ben bu durumu Halim Yağcıoğlu'nun yazmış olduğu, "Atatürk'ten son mektup" adlı dizelerin içeriğine de benzetiyorum: ilkelelerimiz hep belli olsun ama hep üstüne bir şeyler koyup geliştirelim. Olumlu değişimler yaratalım ve bu değişimlere ayak uyduralım.

"*Hemşirelikte Değişim!*" adı kısa ancak kapsamı çok geniş bir konu; üzerinde hem çok düşünmek hem çok şey üretmek ve hatta üretilmiş olanların derlenmesi de oldukça güç. Bu nedenle bu sunumu hazırlarken oldukça gerginlik yaşadığımı itiraf etmeliyim.

Ancak işin zor olanının hazır materyalin kullanılması değil, kazanılan bilgi ve deneyimlerle felsefesinin oluşturulması olduğu düşüncesinden yola çıkarak, olaya bu zor yönüyle de bakmaya çalıştım.

Hemşirelikte değişim denince, klinik hemşireliğinin yansımaları; hemşirelikte eğitime, yönetime yansımaları vb. gibi örneklerin çoğaltılabileceği pek çok hal ve durumla karşı karşıya olduğumu gördüm.

Ancak gerçek olan; hemşireliğin doğuşundan başlayıp, eğitimiyle, uygulamasıyla günümüze değin ne tür dalgalanmalarla geldiği ve kazanımlarıdır. Burada amaç uzun bir tarihçeyle sizleri sıkmak değil, bunlara çok kısa bir göz atarak değişim içinde nasıl bir yer aldığımızı tartışmaktır.

Hemşirelik tarihi, ayrı zaman dilimlerinde de olsa, pek çok ülkede, birbirine benzer olaylarla doludur ve birbirine benzer bir gelişim süreci göstermiştir.

Ancak ülkemizde hemşirelik, diğerlerinin karşılaşmadığı bazı güçlükleri de aşmak zorunda kalmıştır. Örneğin Türkiye'de 72

yıllık kısa bir geçmişi olan hemşirelik eğitimi tabanda lisans derecesine 1996 yılında ulaşmıştır. Eğitim düzeyi tek model olmuş ve daha alt düzeylerde eğitim veren hemşirelik okulları kapatılmıştır.

Hemşirelik bir toplum hizmeti olarak en eski tarihlerden beri var olan, insanları sağlıklı kılmak, rahatlığını sağlamak, hastaya bakmak ve hastaya güvende olduğu duygusunu sağlamak isteğiyle ortaya çıkan bir meslektir. Hemşireliğin genel amaçları yıllar boyunca aynı kalmakla beraber, hemşirelik uygulamalarının kapsamı ve niteliği, toplumların değişen gereksinimlerinden etkilenmiştir. Toplumlar, toplumsal dinamikler, sağlık bakım gereksinimleri ve sağlık politikaları değişirken hemşirelik de modern bir meslek haline gelmiştir.

Kısaca aşamalarla tarihsel değişim sürecimizi özetlersek:

Orta Çağ; hemşirelik hizmetleri oldukça basit bir biçimde uygulanıyordu. O dönemde hemşirelik, gücü devletlerin de üstünde olan katolik kilisesinin bünyesinde ve koruması altındaydı. Bu hizmeti verenler arasında rahipler bulunmakta ise de, kadınlar çoğunlukta idi. Bu kimselerin bir kısmı hala aziz ve azize sıfatlarıyla anılmaktadır.

Günümüzde zaman zaman hemşirelik mesleği için "kutsal" hemşireler için "melek" sıfatlarının kullanılmasının kökenini buralarda aramak gerekmektedir. Hemşireler 14. yüzyılda son derece gelişerek bağımsızlıklarının doruğuna ulaştılar. Ebelik görevini yürüttükleri gibi, çeşitli bitkisel ve tedavi edici teknikler kullanıyorlardı. Hemşireler köylünün tıbbi bakımının ve gönencinin ana kaynaklarından biri olmuştu.

19. yüzyılın başlarında Nightingale, Tanrı-

nın kendisini görev yapmaya çağırdığı inancıyla hemşire olmaya karar verdi. Nightingale hemşireliğin statüsünü saygın bir iş düzeyine yükseltti. Hemşirelik bakımının niteliğini geliştirdi ve modern hemşirelik eğitiminin kurucusu oldu. Hemşirelik okula dayalı, profesyonel eğitim alan bir meslek olmanın ilk adımını attı. Günümüze kadar çeşitli aşamalarla geldi. Ülkemizde eğitim dönemleri nasıl yaşandı?; bir çok dönemden geçti. Değişimlere uğradı. Bu süreç içerisinde yaşanan sorunlar ve çözüm önerileri yıllarca tartışıldı. Bu süreçleri Prof. Dr. Filiz Ulusoy'un geliştirmiş olduğu bir çizelgeye göre özetlersek; hemşirelik eğitiminin kronolojik dönemleri şöyledir:

- Hazırlık dönemi (1845 yılında başlayan ve 66 yıl süren I. dönem),
- Başlangıç dönemi (1911 yılında başlayan ve 50 yıl süren II. dönem),
- Yaygınlaşma dönemi (1961 yılında başlayan ve 21 yıl süren III. dönem),
- Yüksek okullar dönemi (1982 yılında başlayan ve günümüze kadar süren IV. dönem).

Başlangıçtaki tarihsel süreç ve çizelgeye göre bu değişimi ben şöyle bir merdiven örneğiyle benzeştirmek istiyorum.

Orta Çağ'dan itibaren mesleğimizin tahta merdivenlerle başladığı yol, katılımın, eğitimin, birlikteliğin, genişleyen tabanın artmasıyla yeniden inşa edildi ve merdivenimiz önce beton sonra çelik oldu. Ancak nerelerde zorlandık ya da zorlanıyoruz? Basamakları çıkarken zirveye geldik mi? Hayır! Gelmek için sürekli çaba gerekiyor. Henüz merdivenin alt basamaklarındayız. Hep birlikte el ele ilerleyerek zirveyi bulacağımıza inanıyorum.

Nasıl? Teknolojinin ve iletişim çağının çok

hızlı bir şekilde geliştiği, bilginin hızla arttığı ve yayıldığı, değerlerin tartışıldığı günümüzde bu değişimlere uyum sağlayarak, bu uyumla tüm meslekler gibi bizim de statümüz yükselecektir. Bu nedenle; hemşireliğin misyonunu, vizyonunu belirleyip, stratejilerini geliştirerek globalleşen dünyada, güncel gelişim ve değişimlere uygun olarak yerini almak gibi bir görevi vardır. Alınan yerin de sürekli gözden geçirilerek yenilenmesi ve değişime uğraması gerekmektedir. Değerli konuklar; her insan gelişme ve yaşantısını zenginleştirme potansiyeline sahiptir. Bu anlamda her insan, doğası gereği toplumsal varoluşa bağlıdır.

Değişim nedir?

Değişim bireylerde, gruplarda ve kurumlarda içsel ve dışsal faktörlere karşı oluşan değişim, farklılaşma sürecidir ve aynı zamanda yaşamın kaçınılmaz bir gerçeğidir. Değişimi oluşturan pek çok faktör vardır. Bunlardan en belirgin olanları teknoloji, ekonomik koşullar, global rekabet, dünya politikaları, sosyal ve demografik değişikliklerdir.

Bakınız bazı hemşirelik kuramcılarının göre, hemşirelikte değişim nasıl tanımlanmıştır:

-*Peplau*; hemşireliğin anlamlı, yardım edici kişiler arası ilişki süreci olduğunu, bu ilişki süreci içinde hem hastanın hem de hemşirenin olgunlaşım, değiştiğini belirtmiştir.

-*Roy*; insanın açık bir sistem olarak, değişen çevre ile sürekli etkileşim halinde olduğunu ve çevresindeki değişimlere uyum sağlamada doğuştan ya da edimsel uyum mekanizmalarına sahip olduğunu belirtmiştir. Bu doğrultuda; hemşirenin her bir uyum türünde değişikliklerle baş etmesi ve hizmet verdiği grubun davranışlarını anla-

ması için, doğru bilgilere sahip olması ve bu nedenle sürekli olarak değişen çevrenin farkında olması gerektiğini vurgulamıştır. Aynı şekilde; insanı açık bir sistem olarak ele alan *Rogers*, hemşirenin hastaya bakım vermeden önce, hastanın yaşamında ne gibi değişimler olduğuna, hangi faktörlerin bu değişimi etkilediğine, hatta hastanede yatmanın bireyde yaratacağı değişimlerin neler olduğuna odaklanması gerektiğini vurgulamıştır.

Travelbee ise; hemşireliği kişiler arası bir süreç, değişim ve başkalarına yardıma yönelik bir hizmet olarak tanımlamıştır.

Ülkemizde hemşireler değişimi nasıl tanımlamaktadırlar: yapılan bir çalışmada, hemşireler geleneksel olarak kadına yüklenmiş olan hizmet etme rolünün dışına çıkarak, uzman olduğu konuda değerli, güçlü, saygın olmak istemektedirler. Ayrıca; statü ve eğitim durumu ayrımı olmaksızın tüm hemşireler bakıma ilişkin değişimde, hemşireleri güçlendirmeye yönelik olarak, eğitim kurumlarının değişime hazır hemşireler ve liderler yetiştirmesi, eğitimle uygulama arasındaki farkın en aza indirilmesi ve branşlaşmanın gerekliliğini vurgulamışlardır².

Hemşirelik bakımı ile ilgili değişim noktalarını ise, *hizmetin standartlarının oluşturulması*, bakımın bir hemşirelik modeline dayalı olarak yürütülmesi ve sunulan hizmetin görünürlüğünü sağlayacak kayıt sisteminin oluşturulması şeklinde sıralamışlardır.

Başka bir çalışmada, hemşirelerin bakımın değişimi ile ilgili belirledikleri uygulamaların, aslında mevcut koşullarda yerine getirilebileceğini ve bunları gerçekleştirilemediği engel olarak savundukları durumların gerçekte aşılabilecek sorunlar olduğu saptanmıştır. Ayrıca çalışmaya katılan hemşireler

hizmet içi eğitim gibi, yönetimden aldıkları olumlu desteklerin olumlu değişimlere yol açacağını belirtmişlerdir.

Peki; hasta bakımında değişim yaratmada motivatör olacak faktörler nelerdir? Bence mesleği icra edenlerin kendilerine ait olan bazı özellikleridir. Örneğin;

- Değişim için istekli olmak ve eğitimde kazanılan bilgiyi, beceriyi ve idealizmi kaybetmemiş olmak,
- Bilimsel aktivite ve yayınlara katılımın gereğine inanmak, bilgileri yenilemek,
- Mesleki ekip ruhunun oluşturulması,
- Gruplar içi tüm toplantılara istekle katılmak,
- Nerede, nerelerden mezun olursa olsun, Türkiye'nin hangi bölgesinde olursa olsun, başarıları bireysel değil, meslek adına düşünmek.

Bu sonuncu madde özellikle hemşirelik için önemli bir misyondur. Çünkü bilindiği gibi hemşirelik mesleği topluma gümüş tepsi içerisinde sunulmuş bir meslek değildir. Bu nedenle sorunlarımızda haklı olduğumuzu düşünüyorum, ama unutmayalım mesleğimizi kaliteli yaşatma şansımız, mücadele gücümüz kadardır. Meslekler insanları değerli kılmaz, kişiler mesleklerinin değerlerini artırır, belirler.

Geçmişe, yakın geçmişe bakıyorum da; hemşireliğin tanımını ezberlerken harcadığım çabayı düşünüyorum ve tek tek bu tanımları içeren maddelerin uygulamayla nasıl entegre edileceğini düşündüğümül..

Oysa yüksek lisans öğrencilerimiz, genç beyinler artık kendi felsefeleriyle hemşireliği tanımlıyorlar. Yeni bir tanım üretebiliyorlar; Bu tanım: "profesyonel bir eğitim alan, sahip olduğu bilgiler doğrultusunda özgür iradesini kullanabilen, temelde bireye, ge-

nelde bireylerin oluşturdıkları topluluklara gereksinimleri doğrultusunda bakım veren, tedavi uygulayan, yaşama uyum yapmada yardımcı olan, kalıplaşmış bazı görüntü ve davranış örüntülerini aşabilecek nitelikte ve güçte, aynı hedefe ulaşmak için gönül birliği yapmış olan bir sağlık disiplini".

Ben bu tanımı sizlerle birlikte alkışlamak istiyorum.

Bu tanım; başlangıçta örnek verdiğimiz merdivenlerin, geri adım atmadan çıkılabileceğinin bir göstergesidir.

Kendi mesleki tanımını kendisi üretebilecek güçte ve düşünce yapısına sahip genç üyeler en büyük değişim ve gelişimdir diyorum ve sözlerimi şu dizelerle sonlandırmak istiyorum:

"Bir Gemi Doğuya Gider,
Biri Batıya,
Esen Aynı Rüzgarla.
Hangi Yöne Gidileceğini Belirleyen;
Rüzgar Değil, Yelkendir."

Ella Wheeler Wilcox

Hepinizi bu dizelerdeki yelken olmaya davet ediyorum.

Saygılarımla

Kaynaklar

1. Bernhard L.A., Walsh M. (1981) *Leadership: The Key to the Professionalization of Nursing*, New York, Mc. Graw Hill Book Company.
2. Buldukoğlu K. (1998) *Değişmek Gerekıyor: Ama Nasıl?*, Uluslararası Katılımlı 6. Ulusal Hemşirelik Kongresi, Kongre Kitabı, GATA Hemşirelik Yüksekokulu, 14-16 Mayıs, Ankara, Damla Matbaacılık.
3. Eren N. (1996) *Çağlar Boyunca Toplum, Sağlık ve İnsan*, Ankara, Somgür Yayıncılık Ticaret Ltd. Şti.
4. Erhan S. (1978) *Hemşirelik Tarihi*, İstanbul, Divan Matbaacılık Tesisleri.
5. Ulusoy M.F. *Türkiye'de Hemşirelik Eğitiminin Tarihsel Süreci*, Cumhuriyet Üniversitesi, Hemşirelik Yüksekokulu Dergisi, Cilt 2, Sayı 1, 1998.